

Oikeus lukea

Kirjoittanut Richard Stallman

*Tämä artikkeli ilmestyi lehden **Communications of the ACM**
(Volume 40, Number 2). helmikuun 1997 numerossa.*

(Teoksesta "Tie Tychoon", joka on kokoelma artikkeleita jotka käsittelevät Lunan vallankumoukseen johtaneita tapahtumia, julkaistu Luna Cityssä 2096)

Lähde: <http://www.gnu.org/philosophy/right-to-read.fi.html>

Dan Halbertin tie Tychoa kohti alkoi opiskeluaikana – kun Lissa Lenz pyysi hänen tietokonettaan lainaksi. Hänen omansa oli mennyt rikki, ja ellei hän saisi toista lainaksi, hän ei saisi harjoitus-työtään valmiiksi ajoissa. Ja ainoa jolta hän uskalsi kysyä, oli Dan.

Danille tämä oli ongelma. Hänen täytyi auttaa Lissaa – mutta jos hän lainaisi Lissalle tietokoneensa, tämä saattaisi lukea hänen kirjojaan. Sen lisäksi että kirjojensa antamisesta jonkun muun luettaviksi saattoi joutua vuosikausiksi vankilaan, koko ajatus järkytti häntä ensin. Hänelle oli alakoulusta alkaen opetettu että kirjojen jakaminen oli pahasti väärin – sellaista tekivät vain roistot.

Eikä ollut juuri toivoa, että SPA – Ohjelmistosuojausviranomaisen – ei saisi häntä kiinni. Ohjelmistokurssilla Dan oli oppinut, että jokaisessa kirjassa oli tekijänoikeusmonitori joka lähetti Keskuslissenssivirastoon tiedon siitä kuka sitä luki, missä ja milloin. (Tätä tietoa käytettiin luvattomien lukijoiden kiinni saamiseen, mutta sen perusteella myös myytiin henkilökohtaisia kiinnostusprofileja jälleenmyyjille) Seuraavalla kerralla kun tietokone olisi verkossa, Keskuslissenssivirasto saisi asian selville. Hän tietokoneen omistajana saisi ankarimman rangaistuksen – koska ei ollut vaivautunut estämään rikosta.

Lissa ei tietenkään välttämättä aikunut lukea hänen kirjojaan. Hän saattoi haluta tietokoneen vain harjoitustyötään varten. Mutta Dan tiesi, että Lissa oli keskiluokkaisesta perheestä, ja selvisi nipin napin lukukausimaksuista, lukukorvauksista puhumattakaan. Danin kirjojen lukeminen saattoi olla ainoa keino, millä Lissa voisi saada tutkintonsa valmiiksi. Dan ymmärsi tilanteen; hän oli itse joutunut ottamaan lainan voidakseen maksaa kaikista tarvitsemistaan tieteellisistä artikkeleista (10 % noista maksuista meni artikkelit kirjoittaneille tutkijoille; koska Dan tähtäsi akateemiselle uralle, hän saattoi toivoa että hänen omia artikkeleitaan luettaisiin niin paljon, että ne tuottaisivat riittävästi lainan takaisinmaksuun).

Myöhemmin Dan sai tietää, että oli ollut aika jolloin kuka tahansa saattoi mennä kirjastoon ja lukea lehtiartikkeleita ja jopa kirjoja maksamatta mitään. Itsenäiset tutkijat lukivat tuhansia sivuja tarvitsematta hallituksen kirjastoapurahoja. Mutta 1990-luvulla sekä kaupalliset että epäkaupalliset lehtijulkaisut olivat alkaneet vaatia maksuja lukemisesta. Vuonna 2047 kirjastot joissa saattoi lukea tieteellistä kirjallisuutta ilmaiseksi olivat hämärä muisto.

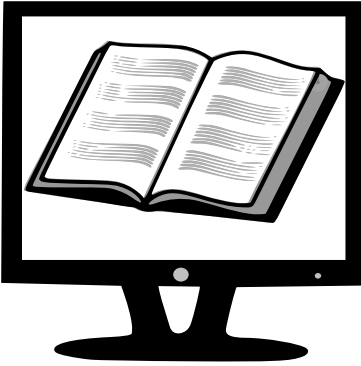
Oli tietysti keinoja kiertää SPA:n ja Keskuslisenssiviraston määräykset. Ne sinänsä olivat lainvastaisia. Danilla oli ollut ohjelmistokurssilla toveri, Frank Martucci, joka oli saanut käsiinsä laittoman testausvälineen, ja käyttänyt sitä ohittaakseen tekijänoikeusmonitorikoodin kirjoja lukiessaan. Mutta hän oli kertonut asiasta liian monelle ystävälleen, ja yksi heistä oli antanut hänet ilmi SPA:lle palkkiota vastaan (pahoin velkaantuneet opiskelijat ryhtyivät helposti petteureiksi). Vuonna 2047 Frank oli vankilassa, ei luvattomasta lukemisesta vaan testausvälineen omistamisesta.

Dan sai myöhemmin tietää, että oli ollut aika jolloin kenellä tahansa saattoi olla testausvälineitä. Oli jopa ilmaisia testausvälineitä saatavana CD:llä tai verkosta imuroimalla. Mutta tavalliset käyttäjät alkoivat käyttää niitä tekijänoikeusmonitorien ohittamiseen, ja lopulta tuomari päätti että se oli niiden todellinen pääkäyttötarkoitus. Ne olivat siis laittomia ja testausvälineiden kehittäjät joutuivat vankilaan.

Ohjelmoijat tietysti edelleen tarvitsivat testausvälineitä, mutta sellaisten myyjät luovuttivat vuonna 2047 vain numeroituja kappaleita ja vain ohjelmoijille joilla oli virallinen lupa ja sopimus. Danin ohjelmointikurssilla käyttämä testausväline oli erikoispalomuurin takana, niin että sitä saattoi käyttää vain kurssin harjoitusten tekemiseen.

Oli myös mahdollista ohittaa tekijänoikeusmonitorit asentamalla muunnettu järjestelmäydin. Dan sai aikanaan tietää ilmaisista ytimistä, jopa kokonaisista ilmaisista käyttöjärjestelmistä, joita oli ollut käytössä vuosisadan vaihteessa. Mutta

ne eivät olleet vain laittomia kuten testaustyökalutkin — sellaista oli mahdoton asentaa vaikka omistaisikin, jollei tiennyt tietokoneensa järjestelmänvalvojan salasanaa. Ja sen paremmin FBI kuin Microsoftin tukikaan ei sitä kertoisi.

Dan tuli siihen tulokseen, ettei hän voisi noin vain lainata tietokonettaan Lissalle. Mutta hän ei voinut kieltäytyä auttamasta, koska hän rakasti tätä. Jokainen tilaisuus puhua Lissan kanssa täytti hänen sydämensä riemulla. Ja koska Lissa oli pyytänyt apua juuri häneltä, hän ehkä puolestaan rakasti Dania.

Dan ratkaisi ongelman tekemällä jotakin vielä käsittämättömämpää — hän lainasi Lissalle tietokoneensa ja kertoi tälle salasansa. Nyt jos Lissa lukisi hänen kirjojaan, Keskuslisenssivirasto kuvittelisi Danin lukevan niitä. Sekin oli rikos, mutta SPA ei saisi automaattisesti tietoa siitä, vaan vain siinä tapauksessa että Lissa tekisi hänestä ilmoituksen.

Tietysti, jos koulu saisi joskus tietää että hän oli antanut Lissalle salasansa, se merkitsisi loppua kummankin opinnoille, riippumatta siitä, mihin Lissa oli salasanaa käyttänyt. Koulun käytäntö oli se, että mikä tahansa keino yrittää hämätä oppilaiden tietokoneiden käytön valvontaa oli rangaistavaa. Oli samantekevää tekikö jotain paha — rikkomus oli jo pelkkä yritys vaikeuttaa valvojen työtä. He olettivat, että aioit siis tehdä jotain muuta kiellettyä, eikä heidän tarvinnut tietää mitä.

Oppilaita ei yleensä erotettu tämän vuoksi — ei suoraan. Sen sijaan heiltä evättiin pääsy koulun tietokonejärjestelmään, jolloin he väistämättä reuttivat kaikki kurssinsa.

Myöhemmin Dan sai tietää, että tämäntyyppinen yliopisto-käytäntö oli alkanut vasta 1980-luvulla kun yliopisto-opiskelijat alkoivat yleisesti käyttää tietokoneita. Aikaisemmin yliopistoilla oli ollut toinen tapa suhtautua järjestyksenpitoon: rankaistiin siitä mikä aiheutti haittaa, ei siitä mikä vain herätti epäilyä.

Lissa ei antanut Dania ilmi SPA:lle. Tämän päätös auttaa häntä johti heidän avioliittoonsa, ja se sai myös heidät asettamaan kyseenalaiseksi sen mitä heille oli lapsena opetettu piratismista. Pariskunta alkoi lukea tekijänoikeuden historiasta, Neuvostoliitosta ja sen kopiointirajoituksista, ja he lukivat jopa alkuperäisen Yhdysvaltojen perustuslain. He muuttivat Lunaan ja tapasivat siellä muita jotka olivat samalla tavoin paenneet SPA:n pitkää kättä. Kun Tychon kapina alkoi 2062, yleisestä oikeudesta lukea tuli pian yksi sen keskeisiä päämääriä.

Copyright 1996 Richard Stallman

Tämän koko artikkelin kopioiminen ja jakelu sellaisenaan millä hyvänsä välineellä on sallittu maksutta sillä edellytyksellä että myös tämä huomautus säilytetään.

Tekijänoikeuksien tarkoitus on kannustaa luovaan työhön – ei toimia yritysten eikä julkishallinnon rahastusautomaattina.

Miten käy jos tekijänoikeuksien valvonta viedään äärimmäisyyksiin? Tietokoneella olevaa sisältöä voi lukea monin tavoin vaikka se yritettäisiin estää, joten ihmisiltä on vietävä kaikki vapaudet jos halutaan absoluuttisesti kontrolloida kuka lukee ja mitä luetaan.

Onko meillä tulevaisuudessa vapaus lukea mitä haluamme?

Puolusta sähköisiä oikeuksiasi!

Electronic Frontier Finland - Effi ry

www.effi.org

Esite: Electronic Frontier Finland - Effi ry 2011

Kuvat: kaikki kuvat Public Domainia, lähde www.openclipart.org